

3. Όσο λιγότερες οι επιθυμίες, τόσο λιγότερες κι οι απογοητεύσεις μας.

Ντιντερό

4. Η προς αρετή επιθυμία είναι σεμνή.

Φωκυλίδης

5. Όταν είσαι εγκρατής και σώφρωνας, τότε θα είσαι υγιής.

Φραγκλίνος

6. Η εγκράτεια είναι η βάση της αρετής.

Σεγκούρ

Παιδεία*: 1. Είναι το σύνολο των ενεργειών, που μορφώνουν τον άνθρωπο πνευματικά, ηθικά, ψυχικά και κοινωνικά.

2. Παιδεία είναι η παράλληλη σωματική ανάπτυξη, πνευματική καλλιέργεια και ψυχική βελτίωση.

3. Παιδεία είναι η αγωγή, η εσωτερική καλλιέργεια, η ηθικοπνευματική ολοκλήρωση του ατόμου.

4. Παιδεία είναι η πνευματική και ηθική αγωγή των νέων· η διάπλαση των διανοητικών δυνάμεων και του χαρακτήρα, ιδιαίτερα με την παροχή συστηματικής μόρφωσης στα σχολεία και στα άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

(Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO).

5. Παιδεία είναι η αγωγή που αποβλέπει στην ολοκλήρωση της ανθρώπινης προσωπικότητας κάνοντας το άτομο χρήσιμο και στον εαυτό του και στο κοινωνικό σύνολο.

6. Η παιδεία είναι το κληροδοτούμενο από γενεά σε γενεά κεφάλαιο των πνευματικών αγαθών, που σχηματίζεται μέσα στην ιστορία και από την ιστορία ενός λαού, με τον ατομικό και συλλογικό μόχθο του ανθρώπου.

Ε. Παπανούτσος

7. Παιδεία είναι ένα σύστημα αγωγής, που έχει ως σκοπό να διαμορφώσει προσωπικότητες αυτοδύναμες, ελεύθερες και ολοκληρωμένες, ικανές να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της κοινωνικής ζωής. Δηλαδή, η Παιδεία είναι ανθρωποπλαστικό ιδεώδες, που απέχει από κάθε χρησιμοθηρία και ωφελιμισμό.

8. Παιδεία είναι η συνεχής προσπάθεια του ανθρώπου να κάνει τον εαυτό του ηθική και πνευματική προσωπικότητα.

9. Παιδεία είναι το σύνθετο σύνολο που περιλαμβάνει γνώσεις και πεποιοθήσεις, τέχνες, ήθη, δίκαιο, έθιμα και κάθε ικανότητα και συνήθεια που αποκτά ο άνθρωπος ως μέλος της κοινωνίας.

TYLOR

* Βλέπε: Ανθρωπιστική παιδεία.

10. Κατά το Μαν. Ανδρόνικο, Παιδεία είναι το σύνολο των πνευματικών και ψυχικών επιδράσεων που μορφώνουν τον άνθρωπο. Μόρφωση σημαίνει: ενέργεια που δίνει μορφή στον άνθρωπο, με άλλα λόγια: στην ασχημάτιστη, ακαθόριστη και ρευστή υπόστασή του δίνει ένα ορισμένο σχήμα, που θα πει στην περίπτωση αυτή: οι πνευματικές και ψυχικές δυνάμεις του ανθρώπου αποχτούν μια συγκεκριμένη λειτουργία και τείνουν προς ορισμένους σκοπούς.

Ο όρος Παιδεία με τη στενή του έννοια μπορεί να ταυτιστεί:

α. Με το προσφερόμενο υλικό.

β. Με τη διαδικασία της εκπαίδευσης (λειτουργοί και μέσα).

γ. Με το αποτέλεσμα (τη μόρφωση).

Η Παιδεία με την πλατιά της έννοια περιέχει, σύμφωνα με τον Werner Jaeger, όλες τις έννοιες που εκφράζουμε με τις λέξεις: *πολιτισμός, κουλτούρα, παράδοση, λογοτεχνία, εκπαίδευση*.

Η έννοια «Παιδεία» περιλαμβάνει και το εννοιολογικό περιεχόμενο των δύο όρων: «αγωγή» και «μόρφωση». Η έννοια «παιδεία», όπως συμβαίνει και με τις έννοιες «αγωγή» και «μόρφωση», χρησιμοποιείται άλλοτε με στενότερη, άλλοτε με ευρύτερη και πολλές φορές με ταυτόσημη έννοια. Άλλοτε όμως ο όρος «παιδεία» σημαίνει το αποτέλεσμα που δίνουν η σωστή αγωγή και η μόρφωση, που είναι η ημέρωση, η τελειοποίηση και η διάπλαση του ατόμου σε αυτόνομη, αυτοδύναμη, ελεύθερη και ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Ετυμολογία: Η λέξη προέρχεται από το ρήμα *παιδεύω* που σημαίνει: αναλαμβάνω την αγωγή παιδιών, παιδαγωγώ, μορφώνω, διδάσκω.

Σημασία: 1. σωματική διάπλαση· 2. ψυχική ανατροφή· 3. εκπαίδευση· 4. μόρφωση· 5. διδασκαλία· 6. καλλιέργεια.

Συνώνυμα: 1. παιδείωση, εκπαίδευση, μόρφωση, μάθηση, καλλιέργεια· 2. κουλτούρα.

Αντίθετα: αγραμματοσύνη, αμάθεια, απαιδευσία, αμορφωσιά, ακαλλιεργησία.

Είδη (ή διάκριση) της παιδείας: 1. Παιδεία γενική.

2. Παιδεία ειδική (επαγγελματική-τεχνική), με στόχο την επαγγελματική εκπαίδευση ή την ειδίκευση σε κάποιον τομέα.

3. Παιδεία κλασική ή θεωρητική (θεωρητικές επιστήμες).

4. Πρακτική (θετικές επιστήμες).

Μέσα και τρόποι της Παιδείας: 1. Η αγωγή.

2. Η διδασκαλία (μετάδοση γνώσεων και ανάπτυξη δεξιοτήτων).

3. Η εκπαίδευση (αποβλέπει στην καλλιέργεια και στην ανάπτυξη των ικανοτήτων και ιδιοτήτων του ανθρώπου).

4. Η άσκηση.

5. Το παράδειγμα και άλλα παιδευτικά μέσα (εγκαταστάσεις, υγιεινό περιβάλλον, εποπτικά μέσα, βιβλία...).

Μορφές παιδείας:

1. Ανθρωπιστική* παιδεία, δηλαδή πίστη στην ανθρωποπλαστική δύναμη των αξιών του κλασικού κόσμου, που επιδίωκε μια ολόπλευρη καλλιέργεια των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του ανθρώπου, την ηθικοπνευματική του τελείωση, το «κατ' ἀρετήν ζῆν» (άνθρωπος με καθαρὸ νου, ενάρετος, έντιμος, ευσυνειδήτος, φιλαλήθης, ειλικρινής, αλτρουιστής, υπεύθυνος, με πίστη σε αξίες, ιδανικά, ικανότητα για αντιμετώπιση των διάφορων προβλημάτων, με εξευγενισμό ψυχής, με ανωτερότητα αισθημάτων, με συνείδηση της αξίας του, επίγνωση των δυνατοτήτων και ικανοτήτων, με ανεπηρέαστη σκέψη, λογική, σύνεση, ικανότητα διαλόγου και προβληματισμού, με ισχυρή θέληση, με σεβασμό της γνώμης και της προσωπικότητας του άλλου, με σεβασμό στη δικαιοσύνη, ελευθερία, δημοκρατία...).

2. Εθνική παιδεία, που αναφέρεται στα ανώτερα ιδανικά (πατρίδα, ελευθερία, δικαιοσύνη...).

3. Επαγγελματική παιδεία (επαγγελματική αποκατάσταση, οικονομική επιτυχία, βελτίωση των όρων ζωής).

4. Κοινωνική παιδεία, που αναφέρεται στην κοινωνική συμπεριφορά του ανθρώπου (ο άνθρωπος πιστεύει στον κοινωνικό του προορισμό και εργάζεται για το σύνολο, δημιουργεί διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην κοινωνία).

5. Εγκυκλοπαιδική παιδεία, που αναφέρεται στις γενικές γνώσεις, στη γενική μόρφωση του ατόμου.

6. Καλλιτεχνική παιδεία (μουσική, χορός, λογοτεχνία και γενικά Καλές Τέχνες) κλπ.

Αίτια δημιουργίας: 1. Η έμφυτη τάση του ανθρώπου για μάθηση και πρόοδο.

2. Η ανάγκη της πνευματικής ανάπτυξης του ατόμου και της ψυχικής του καλλιέργειας.

3. Κοινωνική ανάγκη για προσαρμογή (κοινωνικοποίηση).

4. Η ανάγκη καλλιέργειας όλων των φυσικών αρετών του ατόμου.

Παράγοντες - Φορείς της παιδείας:

Α. Άμεσοι παράγοντες:

1. **Η οικογένεια:** Είναι ο πρώτος χώρος παιδευτικής και μορφωτικής κοινότητας, όπου διαμορφώνεται – σχεδόν οριστικά – η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας του νέου ανθρώπου.

Η οικογένεια είναι ο πρώτος χώρος μάθησης, το πρώτο σχολείο της ζωής, όπου διοχετεύονται στο παιδί γνώσεις, αναπτύσσονται και ασκούνται οι δεξιότητές του, λύνονται οι απορίες του, διαμορφώνονται οι τρόποι της συμπεριφοράς και πραγματοποιείται η πρώτη κοινωνικοποίηση.

* Βλέπε και: Αγωγή, Εκπαίδευση, Μόρφωση.

Το πνευματικό επίπεδο της οικογένειας δίνει και τα ανάλογα πρότυπα - αξίες και αγωγή για τον προσανατολισμό του νέου στην παιδεία.

2. **Το σχολείο:** Είναι ο πιο σημαντικός και ο πιο οργανωμένος παράγοντας συστηματικής αγωγής και μόρφωσης. Όλες τις ενέργειες του σχολείου τις κατευθύνει η επιστήμη, η παιδαγωγική, ο επιστημονικός τρόπος εργασίας, ο προγραμματισμός, για την πραγματοποίηση των σκοπών που επιδιώκουν η αγωγή και η μόρφωση μαζί. Το σχολείο εφοδιάζει τους νέους με μεγάλες κοινωνικές αρετές, με πνευματικά και ψυχικά εφόδια χρήσιμα για τη ζωή τους.

3. **Η εκκλησία:** Η χριστιανική εκκλησία από τα πρώτα της βήματα ανέλαβε την αγωγή των νέων και έπαιξε βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Οι Τρεις Ιεράρχες υπήρξαν οι σημαντικότεροι χριστιανοί παιδαγωγοί. Στην Τουρκοκρατία οι έννοιες θρησκεία και παιδεία, εκκλησία και σχολείο, κληρικός και δάσκαλος ήταν ταυτόσημες στη ζωή των Ελλήνων. Η εκκλησία ανέλαβε τη μόρφωση του υπόδουλου Ελληνισμού και προετοίμασε την απελευθέρωσή του.

4. **Το κοινωνικό περιβάλλον:** Η κοινωνία είναι σημαντικός παιδευτικός χώρος, «το μεγάλο σχολείο της ζωής». Μέσα στην κοινωνία το παιδί και ο έφηβος έχουν καθημερινή επαφή με τους άλλους, που επιδρά στο χαρακτήρα και γενικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους.

5. **Η πολιτεία:** Το έθνος με την οργάνωση και τους νόμους, την υλικοτεχνική υποδομή της παιδείας (βιβλία, εποπτικά μέσα διδασκαλίας, εργαστήρια, το προσωπικό, η μετεκπαίδευση...) ασκεί βαθιά επίδραση στους νέους και προσπαθεί να διαπλάσει το ήθος και την εθνική τους συνείδηση.

Β. Έμμεσοι παράγοντες:

1. **Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης:** Το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, ο τύπος, το βιβλίο, τα περιοδικά, οι αφίσες (τοιχοκολλήσεις, πινακίδες, διαφημίσεις) κλπ.

2. **Η επαγγελματική ομάδα:** Είναι παράγοντας που παίζει παιδευτικό ρόλο (συνθήκες εργασίας, συναναστροφές, στρατός κλπ.).

3. **Πολιτισμικές διαδικασίες - Τέχνες** (θέατρο, εκθέσεις, μουσεία, μνημεία, διαλέξεις, πολιτιστικοί σύλλογοι...).

4. Ο ελεύθερος χρόνος.

Γ. Αρνητικοί παράγοντες:

1. Η ελλιπής αγωγή (οικογενειακή, σχολική).

2. Οι επιδράσεις ανήθικου κοινωνικού περιβάλλοντος (κακές συναναστροφές κλπ.).

3. Αντικοινωνικά συναισθήματα (το μίσος, ο φθόνος κλπ.).

4. Ατελής ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων, ψυχικές ανωμαλίες...

Ιστορική τοποθέτηση: Σκοποί και ιδεώδη της παιδείας:

A. Κατά το παρελθόν:

Στην αρχαία Σπάρτη κυριαρχεί το πρότυπο του γενναίου πολεμιστή, ενώ στην αρχαία Αθήνα η παιδεία στόχο έχει τη δημιουργία, τη διάπλαση του «καλού» και «αγαθού» πολίτη: τέλειος άνθρωπος και πολίτης. Το «καλός κάγαθός» εκφράζει την αρμονία «πνεύματος» (νόηση, ψυχή, ηθική) και σώματος, η οποία επιδιώκεται να επιτευχθεί διαμέσου της Παιδείας.

Την περίοδο του Μεσαίωνα, κυρίως στη Δύση, επικρατεί το εκκλησιαστικό και θρησκευτικό μορφωτικό ιδεώδες, ο ιδανικός τύπος του πιστού χριστιανού. Στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία κυριαρχεί το ιδεώδες του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού. Η Παιδεία είναι θεοκεντρική, ενώ επιδιώκει και τη δημιουργία *γενναίων ανδρών*.

Κατά την εποχή της Αναγέννησης (15ο και 16ο αιώνα) δεσπόζει η ανθρωπιστική παιδεία, η οποία επιδιώκει τη μόρφωση του ανθρώπου κατά το πρότυπο της κλασικής εποχής. Πρότυπα δηλαδή αγωγής και μόρφωσης του ανθρώπου θεωρούνται οι αρχαίοι, τα αρχαία ελληνικά συγγράμματα. Η ανθρωπιστική παιδεία καλλιεργεί την ανθρωπιά.

B. Σημερινοί σκοποί της παιδείας:

1. Η μετάδοση γνώσεων ή γενικότερα η πνευματική καλλιέργεια, που επιδιώκει την ανάπτυξη του ατόμου (ηθική, νοητική και πνευματική) και την ολοκλήρωσή του ως ανθρώπου μέσα από την ανέλιξη των ιδιοτήτων του.

2. Η διάπλαση του χαρακτήρα και ο εξευγενισμός της ψυχής.

3. Η διαμόρφωση αυτόνομης και ελεύθερης προσωπικότητας, που να γνωρίζει τους ανώτερους σκοπούς της ζωής και να αγωνίζεται για την πραγματοποίησή τους.

4. Ο εντοπισμός και η καλλιέργεια των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του ατόμου, η καταπολέμηση των κακών κληρονομικών προδιαθέσεων του, με συνέπεια την πρόοδό του.

5. Η προετοιμασία του ατόμου για κάποιο επάγγελμα (επαγγελματική αποκατάσταση).

6. Να κάνει υποδείξεις ή να δώσει τις δυνατότητες στα άτομα, ώστε να μπορούν να μελετούν τη ζωή και τα προβλήματά της (ηθικά, κοινωνιολογικά, ψυχολογικά, πολιτικά, πολιτιστικά, οικονομικά, τεχνολογικά...) και να δίνουν λύσεις σ' αυτά.

7. Η κοινωνικοποίηση του ατόμου και η ομαλή ένταξή του στους κόλπους της κοινωνίας.

8. Η παιδεία σήμερα αποβλέπει και στους εξής σκοπούς: α. Να κατανοήσει ο νέος άνθρωπος που εκπαιδεύεται τη ζωή.

β. Στην έμπρακτη συμμετοχή σ' αυτή.

γ. Να συμβάλει στην ανύψωση της ζωής.

Σήμερα η κοινωνία ωθεί το άτομο προς την «εξειδίκευση». Κοινωνικά χρήσιμος θεωρείται ο άνθρωπος, που είναι *ειδικός* στον τομέα του. Η παιδεία ως σκοπός και μέσο, ως ηθική δύναμη και ιδεώδες που στοχεύει στο μετασχηματισμό των συνειδήσεων, αλλά και ως σύστημα και μέθοδος που μεταδίδει γνώσεις χρήσιμες και καλλιεργεί κοινωνικές αρετές (συνεργασία, αλληλεγγύη, εργασία...), αποτέλεσε στο παρελθόν, αλλά αποτελεί και σήμερα, μόνιμη επιδίωξη των ανθρώπων.

Σημασία της παιδείας: Η παιδεία αποβλέπει στην ηθική και πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου. Αποτελεί αιώνιο αγαθό, είναι ανώτερη από τον πλούτο, τη δόξα, την ομορφιά, την ευγενική καταγωγή, τη σωματική δύναμη. Γιατί όλα τα υλικά αγαθά (χρήματα, περιουσίες κλπ.) μπορεί να τα χάσει κανείς. Η παιδεία όμως, η γνώση, παραμένει και συνοδεύει τον άνθρωπο σε όλη του τη ζωή, αλλά και μετά το θάνατό του αφήνει αθάνατα τα έργα του.

Η παιδεία ημερώνει τον άνθρωπο, του καλλιεργεί την ανθρωπιά, τον βοηθά να φθάσει στην αυτογνωσία, τον οδηγεί σταθερά στην αυτοσυνειδησία. Με την αυτογνωσία το άτομο γνωρίζει, μέσα από τη διαδικασία της αυτοκριτικής, τις ικανότητες και τις αδυναμίες του, τα προτερήματα και τα ελαττώματά του και αγωνίζεται με τον αυτοέλεγχο για την ψυχοπνευματική του ολοκλήρωση.

Με τις γνώσεις που παρέχει η παιδεία στον άνθρωπο γίνεται πραγματικά ελεύθερος, απομακρύνεται από την άγνοια και την αμάθεια, τις προλήψεις, τις δεισιδαιμονίες, τους φανατισμούς και τη βαρβαρότητα.

Με την παιδεία, ο άνθρωπος απομακρύνεται από το στοιχείο του «ζώου» που υπάρχει μέσα του, γίνεται ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Πιστεύει στις ηθικές αξίες και ιδανικά και αγωνίζεται με επιμονή για την πραγματοποίησή τους.

Η παιδεία δημιουργεί τις προϋποθέσεις για επαγγελματική αποκατάσταση, οικονομική επιτυχία, άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Εξασφαλίζει ψυχική δύναμη, ικανότητα για την αντιμετώπιση των διάφορων προβλημάτων.

Η παιδεία των ατόμων αποτελεί τη βάση της κοινωνικής προόδου.

Γνωρίσματα του μορφωμένου: 1. Είναι ενάρετος, εγκρατής, φιλαλήθης, με άγρυπνη συνείδηση.

2. Είναι ολοκληρωμένη ηθική προσωπικότητα.

3. Έχει ευρύτερους σκοπούς, υψηλότερο προσορισμό για την κοινωνία, έχει αυτόνομη συνείδηση και βαθιά επίγνωση του χρέους του.

4. Διαθέτει πνευματική και ψυχική καλλιέργεια.

5. Καλλιεργεί αδιάκοπα το πνεύμα του.

6. Διαθέτει κοινωνική μόρφωση.

7. Είναι υπεύθυνος, ειλικρινής, ακέραιος, σοβαρός, ευσυνείδητος, ταπεινόφρονas, με επίγνωση των δυνατοτήτων και ικανοτήτων του.

8. Διακρίνεται για το πολιτιστικό του επίπεδο, τη δύναμη και την ανθρωπιά.

9. Διαθέτει ισχυρή θέληση που εμπνέεται από ηθικές αρχές, διακατέχεται από πνεύμα αλτρουισμού, αγάπης, αλληλεγγύης, αυταπάρνησης και αυτοθυσίας.

10. Διαθέτει αυτόνομη, ανεπηρέαστη σκέψη, λογική, φρόνηση, ικανότητα προβληματισμού και διαλόγου.

11. Διαθέτει τις γνώσεις του στην υπηρεσία του συνόλου.

12. Ο μορφωμένος άνθρωπος δε βλέπει τα πράγματα μονόπλευρα, αλλά τα εξετάζει από πολλές πλευρές· δίνει νόημα στη ζωή του και κατανοεί πιο εύκολα τους συνανθρώπους του.

Αποτελέσματα της παιδείας: 1. Διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου, οξύνει την κρίση του, ισχυροποιεί τη θέλησή του. Επιτρέπει στο άτομο να εμβαθύνει στον εαυτό του.

2. Καλλιεργεί και αξιοποιεί όλες τις πνευματικές δυνάμεις του ατόμου, όπως η μνήμη, η αντίληψη, η φαντασία, η προσοχή, η παρατηρητικότητα, με συνέπεια την άνοδο του πνευματικού επιπέδου του και γενικότερα την πρόοδό του.

3. Προσφέρει γνώσεις, εξευγενίζει τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου, εκλεπτύνει τα αισθήματά του, ευαισθητοποιεί την ψυχή του και τον στρέφει στις ανώτερες αξίες της ζωής και τα υψηλά ιδανικά, το αγαθό και το ωραίο.

4. Δημιουργεί ηθική προσωπικότητα, δηλ. ηθικό χαρακτήρα.

5. Διαμορφώνει δυνατούς και υπεύθυνους ανθρώπους, τους ετοιμάζει για τον αγώνα στη ζωή (πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό).

6. Καλλιεργεί τον κριτικό στοχασμό και την ανεπηρέαστη σκέψη.

7. Με τις γνώσεις που παρέχει οδηγεί τον άνθρωπο στην αυτογνωσία και την αυτοκριτική.

8. Οπλίζει το άτομο με αγωνιστικότητα και πίστη στις ηθικές αξίες.

9. Με την παιδεία αναπτύσσονται οι σωματικές, πνευματικές και ηθικοψυχικές δυνάμεις του ανθρώπου, με συνέπεια: α. Καλή υγεία· β. αρμονική σωματική διάπλαση· γ. πνευματική και ψυχική καλλιέργεια· δ. ηθική βούληση· ε. ολοκλήρωση της προσωπικότητας.

10. Καλλιεργεί κοινωνικές αρετές (αγάπη, συνεργασία, αλληλεγγύη, συναδέλφωση, δικαιοσύνη, ελευθερία, αυτοσεβασμός, αυτοπειθαρχία), που είναι παράγοντες επιτυχίας στη ζωή.

11. Κατευθύνει τον άνθρωπο σε όλους τους τομείς της ζωής και τον βοηθά στην επίλυση των διάφορων προβλημάτων.

12. Δημιουργεί τις προϋποθέσεις για δημιουργία ανώτερης κοινωνίας, γιατί αφυπνίζει τα ανώτερα συναισθήματα του ανθρώπου και τον κάνει κοινωνικά καλλιεργημένο και καλό πολίτη.

13. Αποτελεί κόσμημα για την ευτυχία και καταφύγιο για τη δυστυχία, γιατί τα σωματικά, πνευματικά και ψυχικά εφόδια, με τα οποία η

παιδεία οπλίζει τον άνθρωπο τον βοηθούν:

α. στην επαγγελματική αποκατάσταση και δράση.

β. στην αντιμετώπιση των δυσκολιών και την επίλυση των διάφορων προβλημάτων που παρουσιάζονται.

γ. στην ολοκλήρωση της πνευματικής του καλλιέργειας.

δ. στη διαμόρφωση πολιτικής συνείδησης, χρησιμοποιώντας το διάλογο και την πειθώ.

ε. στην πνευματική ωριμότητα.

στ. στη βελτίωση των όρων της ζωής.

ζ. στη δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στο σύνολο.

14. Εξανθρωπίζει τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου, τον απαλλάσσει από τα πάθη, τις αδυναμίες και τον οπλίζει με αρετές, με προτερήματα και με ανώτερα αισθήματα, απαραίτητα εφόδια για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής. Αυτό το πετυχαίνει φέρνοντας το άτομο σε επαφή με τις αιώνιες ηθικές αξίες, όπως είναι η εσωτερική ελευθερία, η πνευματική ελευθερία, η εντιμότητα, η συνέπεια, η ευθύνη, η ακεραιότητα, η αγάπη, η δικαιοσύνη, ο αλτρουισμός, η αλληλοβοήθεια και η αλληλεγγύη.

15. Η παιδεία μεταβιβάζει στις νεότερες γενιές τις αξίες και στοιχεία της παράδοσης και της εθνικής κληρονομιάς (Φ. Κόντογλου: «Ένας λαός που έχει χάσει την παράδοσή του, είναι σαν τον άνθρωπο που έχει χάσει το μνημονικό του»).

16. Απελευθερώνει τις δημιουργικές δυνάμεις του ανθρώπου.

17. Βοηθάει τον άνθρωπο να βρει το «χρυσό κανόνα» της ζωής. Αναπτύσσει βιοθεωρία και αποκτά αντίληψη για τον κόσμο.

18. Μεταδίδει τις πολιτιστικές κατακτήσεις της ανθρωπότητας, και τις παλαιότερες και τις σύγχρονες. Καλλιεργεί τις αξίες του πολιτισμού.

19. Ενημερώνει ιδεολογικά και πολιτικά τον άνθρωπο.

20. Γεννάει την ψυχική αντοχή και τον ηρωισμό. Κάνει τον άνθρωπο ικανό να ξεπερνά τις δυσκολίες, να νικά τα πάθη του και τα κατώτερα ένστικτά του.

21. Συντελεί στην πολιτική συνειδητοποίηση του ανθρώπου, ώστε να ενεργεί ως υπεύθυνο και ευσυνείδητο μέλος της κοινωνίας.

22. Καλλιεργούνται οι ιδιότητες και δεξιότητες του ατόμου, έτσι ώστε να τείνει προς την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του, αναπτύσσοντας όλα τα στοιχεία της (σωματικά, νοητικά, ψυχικά, ηθικά).

23. Συμβάλλει στη διαμόρφωση κοινωνικής συνείδησης και ανθρωπιστικών προσανατολισμών, ορθών αρχών και αξιών. Έτσι ο άνθρωπος μπορεί κάθε φορά να ξεχωρίζει το καλό από το κακό, το δίκαιο από το άδικο, την αλήθεια από το ψέμα, την ομορφιά από την ασχήμια και να προχωρεί σταθερά στην ηθικοπνευματική του τελείωση, το «κατ' άρετην ζην».

24. Με τις γνώσεις που παρέχει η παιδεία ο άνθρωπος καλλιεργεί

τη λογική, την κριτική ικανότητα, τη σύνεση, τον προβληματισμό, τον ανθρωπισμό, γιατί έρχεται σ' επαφή με τον ορθό λόγο, τους ανθρώπους του πνεύματος, την επιστημονική γνώση, την αλήθεια και την αντικειμενικότητα. Έτσι αποφεύγει τη μονομέρεια, αναπτύσσει ελεύθερο τρόπο σκέψης.

25. Με την παιδεία ο άνθρωπος αποκτά ωριμότητα πνευματική και απελευθερώνεται πνευματικά.

26. Η παιδεία βοηθάει τον άνθρωπο να απαλλαγεί από τις αναχρονιστικές κοινωνικές αντιλήψεις, τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες, που προέρχονται από αμάθεια και άγνοια.

27. Καλλιεργεί το εθνικό και δημοκρατικό φρόνημα.

28. Η παιδεία συντελεί στην κοινωνικοποίηση του ατόμου, στην ομαλή ένταξη του στους κόλπους της κοινωνίας.

29. Καταξιώνει τον άνθρωπο.

30. Βοηθάει την οικονομική ανάπτυξη, την επιστήμη και τον πολιτισμό. «Χωρίς προηγούμενη παιδεία δεν υπάρχει προηγούμενη οικονομία, αλλά και χωρίς προηγούμενη οικονομία δεν υπάρχει προηγούμενη παιδεία» (Ε. Παπανούτσου: «Δρόμοι της Ζωής», σελ. 182).

Η έλλειψη παιδείας: Η έλλειψη σωστής παιδείας συνεπάγεται:

1. Οπισθοδρόμηση πολιτισμού, γιατί μένουν ακαλλιέργητες οι σωματικές, πνευματικές και ψυχικές δυνάμεις του ανθρώπου.

2. Αλλοτρίωση του ατόμου (πνευματική-ατομική).

3. Επικρατούν η ηθική κατάπτωση, το έγκλημα, η βία, η γύμνια της ψυχής από αισθήματα, η βαρβαρότητα.

4. Κυριαρχούν στον άνθρωπο τα κατώτερα ένστικτα, τα πάθη, οι αδυναμίες....

5. Επικρατούν η αμάθεια, η άγνοια, οι προλήψεις και οι δεισιδαιμονίες.

6. Κοινωνική-πολιτιστική αποτελμάτωση, αδράνεια και στασιμότητα.

7. Χωρίς παιδεία θα βασιλεύσουν οι αρρώστιες, η πείνα, η αβεβαιότητα.

8. Η έλλειψη παιδείας δημιουργεί εσωτερικό κενό, συναισθηματική ανυπαρξία.

Μαρτυρίες: «Παιδεία μὲν καὶ πόνου πολλοῦ καὶ χρόνου μακροῦ καὶ δαπάνης οὐ μικρᾶς καὶ τύχης δεῖται λαμπρᾶς». (= Η μόρφωση απαιτεί κόπο πολύ, πολύ χρόνο, μεγάλες δαπάνες και καλή τύχη), τονίζει ο Λουκιανός. «Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ γράμματα μαθόντες». (= Βλέπουν διπλά ὅσοι ἔμαθαν γράμματα), λέει ο Πυθαγόρας.

Προϋποθέσεις: 1. Έφεση, προδιάθεση του ατόμου προς απόκτηση παιδείας. (Καλλιεργείται από την οικογένεια, το σχολείο, το κοινωνικό περιβάλλον).

2. Συνεχής και πολύχρονη ατομική προσπάθεια.

3. Διαρκής διάθεση για αυτομόρφωση.

4. Ισχυρή θέληση, επιμονή και υπομονή.

5. Μελέτη.

6. Καλλιέργεια της φιλομάθειας του ατόμου.

7. Άρτια επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Γνώση του αντικειμένου τους - παιδαγωγικές γνώσεις.

8. Η παιδεία να είναι καθολική για όλους τους εκπαιδευόμενους.

9. Η παρεχόμενη γνώση να διακρίνεται για την ποιότητα και να είναι σύμφωνη με το σύγχρονο πνεύμα, χωρίς να προσκολλάται άγωνα στο παρελθόν.

10. Μέρимνα του κράτους για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών (κτίρια, εποπτικά μέσα διδασκαλίας, βιβλία, εργαστήρια κλπ.).

Συμπέρασμα: Η παιδεία εξευγενίζει τον άνθρωπο και τον διαχωρίζει από τα άλλα ζώα. Συμβάλλει στην ανύψωση του πολιτιστικού επιπέδου του ατόμου και της κοινωνίας γενικότερα. Η παιδεία είναι το θεμέλιο κάθε υλικής, πνευματικής και ηθικής προόδου. Ο άνθρωπος πρέπει να επιδίδεται με ζήλο στην απόκτηση της παιδείας.

Αρχαία ρητά, γνωμικά

1. 'Η παιδεία ὁμοία ἐστὶ χρυσῷ στεφάνῳ· καὶ γὰρ τιμὴν ἔχει καὶ τὸ λυσιτελές. (= Η μόρφωση μοιάζει με χρυσό στεφάνι, γιατί προσφέρει στον άνθρωπο και τιμή και ωφέλεια).

Πυθαγόρας

2. 'Η παιδεία καθάπερ εὐδαίμων χώρα πάντα τάγαθὰ φέρει. (= Η παιδεία σαν εύφορη χώρα παράγει όλα τα αγαθά).

Σωκράτης

3. Παιδεία δὲ τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἐστὶν ἀθάνατον καὶ θεῖον. (= Απ' όλα τα ανθρώπινα αγαθά μόνο η μόρφωση, η παιδεία είναι αθάνατη και θεία).

Πλούταρχος

4. 'Η παιδεία εὐτυχοῦσι μὲν κόσμος, ἀτυχοῦσι δὲ καταφύγιον. (= Η μόρφωση για ὅσους ἔχουν ευτυχήσει στη ζωή τους είναι στολίδι, ἐνῶ για ὅσους ἔχουν ατυχήσει είναι καταφύγιο).

Δημόκριτος

5. Τῆς παιδείας αἱ μὲν ρίζαι πικραὶ, οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς. (= Τῆς παιδείας οἱ ρίζες είναι βέβαια πικρές, οἱ καρποὶ ὅμως είναι γλυκεῖς).

Ισοκράτης

6. Πρῶτον τῶν ἐν ἀνθρώποις παιδευσίς. (= Το πρώτο απ' ὅσα ἔχουν οἱ ἄνθρωποι (ιδανικά και επιδιώξεις) είναι η μόρφωση).

Αντιφών

7. 'Εξ ἀμαθίης πάντα κακὰ πᾶσιν ἐρρίζωται καὶ βλαστάνει. (= Με την αμάθεια όλα τα κακά ριζώνουν σ' ὅλους και βλαστάνουν).

Πλάτων